

SUOMI KYLMÄN SODAN AIKANA

(Julkaistu aikaisemmin Suomen Sotilas -lehdessä)

Suomen sotienjälkeinen historia on pitkälti kylmän sodan historiaa. Monia sen ulottuvuuksien tutkimusta rajoitti pitkään "yleiset syyt", eli vältettiin sellaisten asioiden käsittelyä, jotka olisivat voineet olla Neuvostoliitolle epämieluisat. Vasta 1990-luvulla - yhä uusien arkistojen avauduttua tutkijoille sekä kotimaassa että myös ulkomailla - on ollut mahdollista paneutua esimerkiksi ns. kommunisminvastaiseen toimintaan.

Jarkko Vesikansan väitöstutkimus käsittelee suomalaista kommunismia vastaan harjoitettua tiedustelu- ja propagandasotaa. Keskeisellä sijalla on vähän tunnettu Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki -säätiön toimintaa. Se tarjoaa jännittävää lukemista - onhan Vesikansa ammatiltaan toimittaja - varsinkin kun tekijä rinnakkain väitöskirjansa kanssa julkaisi "kevennetyn" version tutkimuksestaan nimellä Salainen sisällissota.

Samaa tematiikkaa, joskin enemmän tutkimus- ja koulutusmaailmaan liittyen, käsitellään Jari Leskisen tiiliskivimäisessä tutkimuksessa nykyisen Sotavahinkosäätiön toiminnasta eri vuosikymmeninä. Suomessa toimi toisen maailmansodan aikana ainutlaatuinen vakuutusjärjestelmä, joka korvasi siviileille aiheutuneet materiaaliset vahingot.

Sodan jälkeen tätä tarkoitusta varten kerättyä rahaa oli jonkun verran jäljellä ja sille piti löytää tarkoituksenmukaista käyttöä. Mm. 1960- ja 1970 -luvuilla korkeakoulujärjestelmäämme uhannut vasemmistovillitys koettiin tällaiseksi asiaksi. Myös virolaisten Suomen-poikien tukeminen on - monien muiden hankkeiden lisäksi - säätiön työjärjestyksellä. Kirjan hirvittävästä alaotsikosta (ks. alla) huolimatta se on sekä mielenkiintoinen että tärkeä lisä sotien jälkeisen Suomen historiankirjoitukseen.

Tampereen yliopiston "punaiset viestintäprofessorit" Kaarle Nordenstreng ja Pertti Hémanus antoivat pitkäksi aikaa leimansa suurelle osalle suomalaista viestinnän kenttää. Ns. demokraattinen toimittajakoulutus tavoitteli ideologisesti "oikeaoppisten" toimintatapojen hegemoniaa niin lehdistössä kun sähköisissäkin medioissa. Professori Esko Salminen käsittelee tätä ilmiötä kirjassaan Viestinnällä vallankumoukseen.

Välittömästi sotien jälkeen sekä Suomessa että ulkomailla oli epävarmuutta siitä, mihin suuntaan yhteiskunnallinen kehitys menisi Suomessa: kohti kommunismia/kansandemokratiaa tai pohjoismaista demokratiaa. Mikko Majanderin väitöskirja käsittelee tätä problematiikkaa. Kirja on ns. artikkeliväitöskirja, joka tekee siitä jossain määrin raskaslukuisen.

Kun Neuvostoliitto kesällä 1970 nimitti Suomen suurlähettilääksi puolueapparatchikin Aleksei Beljakovin, alkoivat huhut ja epäilyt vallankumouksen lietsomisesta. Oma ääriivasemmistomme oli jo äänekkäästi vaatinut "demokraattisia" uudistuksia lähes kaikilla aloilla. Muutaman kuukauden kuluttua Beljakov palasi kuitenkin vähin äänin Moskovaan. Tunnettu kommunismin tutkija Kimmo Rentolan uusin kirja Vallankumouksen aave pureutuu näihin tapahtumiin.

Professori L.A. Puntila on Suomen lähihistorian legendaarisia hahmoja. Sodan aikana hän toimi pääministerin sihteerinä ja sittemmin Valtion tiedotuslaitoksen johtotehtävissä. Sodan

jälkeen hän nousi poliittisen historian professoriksi, oli perustamassa Suomen Kulttuurirahastoa ja toimi pitkään sen johdossa. Poliitiikkaan Puntila lähti SDP:n kansanedustajana. Hän ja Kekkonen tunsivat toisensa jo opiskeluajoilta. Mutta kuitenkin Puntila on jäänyt useimmille melko tuntemattomaksi. Jukka Tarkka on laatinut perusteellisen elämäkerran, joka tosin keskittyy vain Puntilan yhteiskunnalliseen toimintaan.

Suomen ulkopoliittista linjaa luotiin mm. Paasikivi-seurassa. Tämän kauan julkisuudelta sivussa olleen vaikutusvaltaisen yhteisön historian on kirjoittanut emeritusprofessori Osmo Apunen. Se on mainio kuvaus siitä, miten poliittiset linjaukset syntyivät Kekkonen Suomessa.

Entinen suurlähettiläs ja professori Klaus Törnudd kertoo pienessä kirjassaan Turvallisuus on oven avaamista puolestaan mielenkiintoisella tavalla miten Suomen ulkopoliittikkaa käytännössä toteutettiin. Se on paikoin hauskin kokoelma tarinoita erilaisista tapahtumista ja ihmisistä.

Markus Anaja

Jarkko Vesikansa, Salainen sisällissota. Työnantajien ja porvariain taistelu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa. Otava, Helsinki 2004. 368 sivua, muutama valokuva.

Jari Leskinen, Tulevaisuuden turvaksi. Sotavahinkoyhdistyksen ja Irtaimiston sotavahinkoyhdistyksen sotavahinkovakuutustoiminta 1939 - 1954. Sotavahinkoyhdistyksen Säätiö ja Sotavahinkosäätiö 1954 - 2004. Sotavahinkosäätiö, s.l. [Helsinki] 2004. 557 sivua, valokuvia.

Esko Salminen, Viestinnällä vallankumoukseen. "Demokraattisen toimittajakoulutuksen" aika 1960luvulta 1980-luvulle. edita, Helsinki 2004. 353 sivua, joitain kuvia.

Mikko Majander, Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944 - 51. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004. 505 sivua.

Kimmo Rentola, Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Otava, Helsinki 2005. 528 sivua, valokuvallite.

Jukka Tarkka, Kansallinen kolkuttaja. L.A: Puntilan yhteiskunnallinen elämäntyö. WSOY; Helsinki 2004. 450 sivua, valokuvia.

Osmo Apunen, Linjamiehet. Paasikivi-seuran historia. Tammi, Helsinki 2005. 439 sivua, kuvitettu.

Klaus Törnudd, Turvallisuus on oven avaamista. Tarinoita nuorille diplomaateille. Edita, Helsinki 2005. 171 sivua.